

Matyaszewski, Mariusz

Wyniki nadzorów archeologicznych przeprowadzonych w obrębie kamienicy Jezuicka 10 na Starym Mieście w Lublinie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 3, 208-211

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

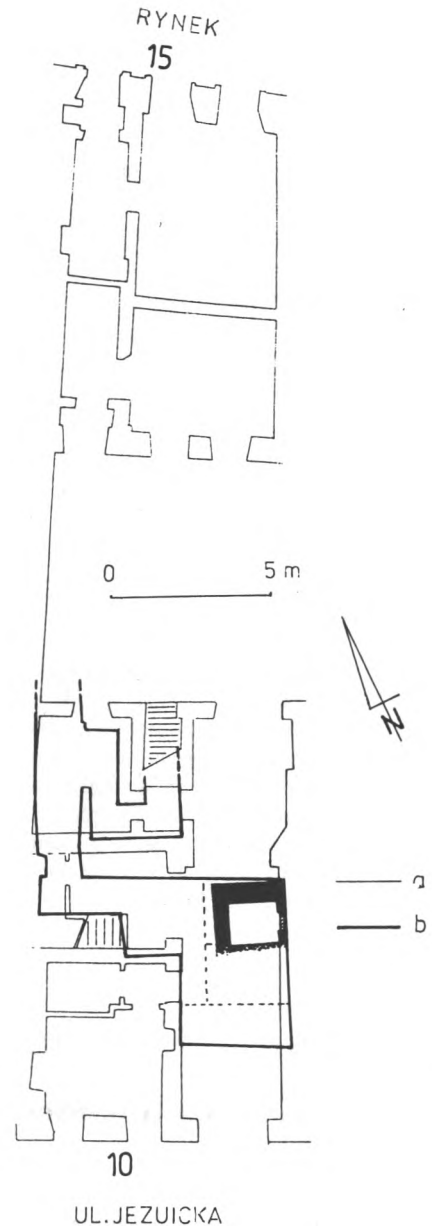
MARIUSZ MATYASZEWSKI

WYNIKI NADZORÓW ARCHEOLOGICZNYCH PRZEPROWADZONYCH W OBRĘBIE KAMIENICY JEZUICKA 10 NA STARYM MIEŚCIE W LUBLINIE

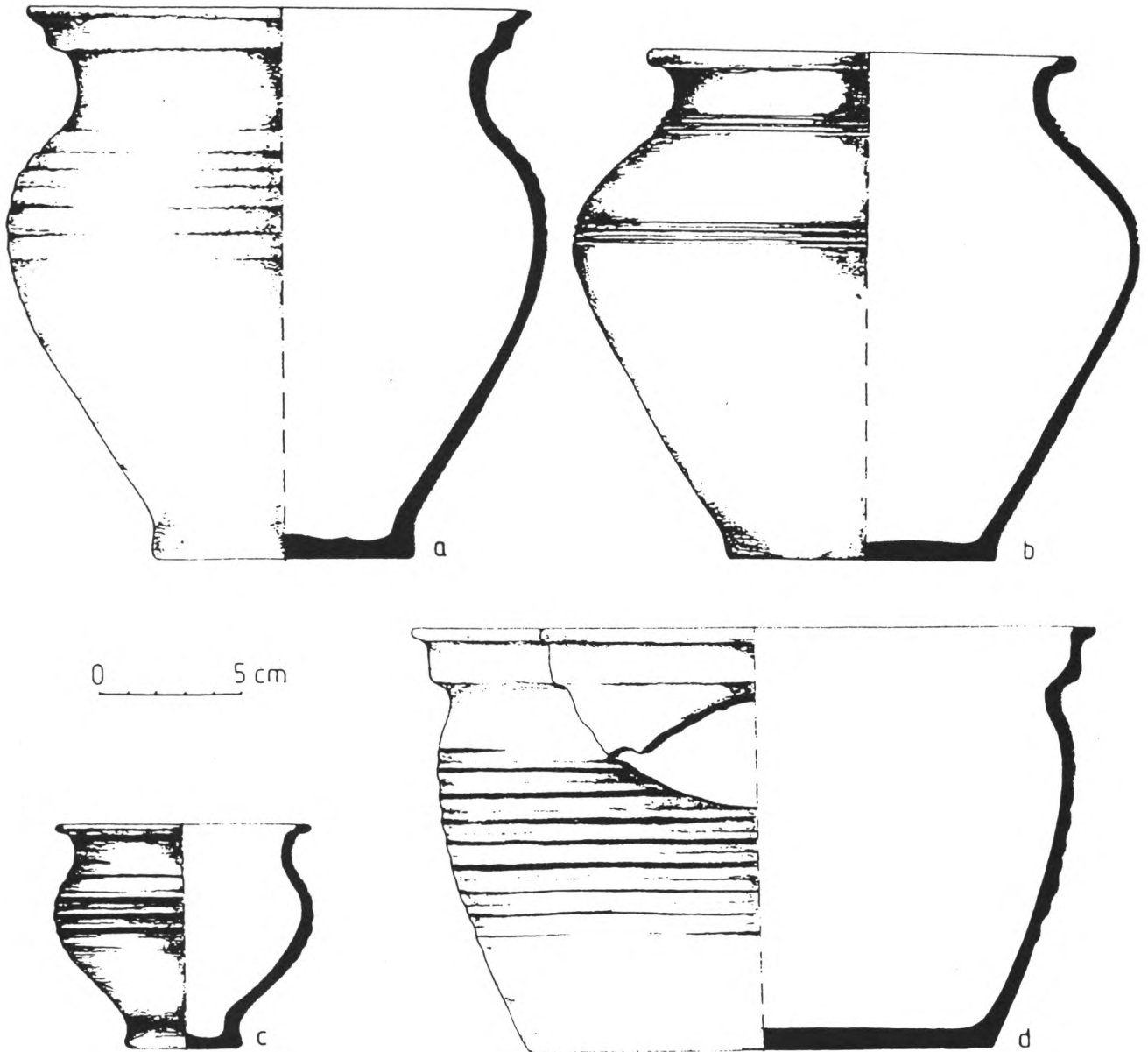
Nadzory archeologiczne w kamienicy Jezuicka 10 przeprowadzono w związku z zaistniałą awarią instalacji wodnej. W jej wyniku zalane zostały piwnice, co spowodowało zapadnięcie posadzek i uplastycznienie gruntu pod fundamentami ścian konstrukcyjnych. W celu sprawdzenia ich stanu wykonano w piwnicy I kondygnacji drugiego środkowego traktu kamienicy wykop budowlany o charakterze ratowniczym. Natrafiono w nim na czworościenny obiekt wykonany z kamieni wapiennych łączonych zaprawą piaskowo-wapienną. W trakcie prowadzenia prac ziemnych odsłonięto jedynie grubość dwóch ścian - północnej (0,6 m) i zachodniej (0,4 m). Na części wschodniej, czytelnej na szerokości 0,5 m, wsparta była jedna ze ścian piwnicy, zaś nad południową znajdował się murek ceglany stanowiący rodzaj przepierzenia dzielącego eksplorowaną część piwnicy od nie objętej pracami ziemnymi (ryc. 1). Odległość pomiędzy wewnętrznymi licami w przekroju kwadratowego wnętrza kamiennej konstrukcji wynosiła około 1,4 m. Wschodnia ściana w odróżnieniu od pozostałych pionowych, rozszerzała się ku dołowi i posiadała uformowaną wnękę, głębszą i czytelniejszą w górnej partii. Zachowana w naj płytszym miejscu korona obiektu znajdowała się na głębokości 0,75 m, zaś stopa fundamentowa około 3,5 m poniżej obecnego poziomu użytkowego piwnicy. Wewnętrzne lica pokryte były w znacznej części zaprawą piaskowo-wapienną, tworzącą rodzaj tynku.

W szarej sypkiej ziemi wypełniającej wnętrze obiektu odkryto znaczną ilość fragmentów ceramiki (tab. 1), z których dokonano pełnej rekonstrukcji kilku form naczyń (ryc. 2). Część z nich wykonana jest z glin kaolinitowych (z których po wypaleniu w atmosferze utleniającej uzyskiwano wyroby barwy białej bądź kremowej), a część z glin żelazistych. Jako domieszki schudzającą stosowano drobnoziarnisty piasek. Najpopularniejszą formę naczyń stanowiły garnki. Zrekonstruowane egzemplarze mają baniaste brzuśce, których największa wydętość przypada na około 2/3 wysokości (ryc. 2 : a-c). Najwięcej garnków ma odchylone „esowate” brzoża z zaokrągloną, często wyodrębnioną krawędzią, niekiedy z zaznaczonym wrębem na pokrywkę (ryc. 2 : b, c).

Najczęstszym elementem zdobniczym występującym na garnkach są płytkie (ryc. 2 : a), bądź głębsze żłobki w układzie pasmowym, zgrupowane na największej wydętości brzośca i w miejscu jego przejścia w szyję

Ryc. 1. Lublin, ul. Jezuicka 10. Lokalizacja kamiennej konstrukcji odkrytej w obrębie piwnicy I kondygnacji na tle obrysu budynku z poziomu parteru: a - obrys parteru Jezuicka 10 - Rynek 5, b - obrys piwnicy I kondygnacji od strony ul. Jezuickiej.

Ryc. 2. Lublin, ul. Jezuicka 10. Naczynia wydobyte z wnętrza kamiennej konstrukcji (rys. G. Mączka).

Tabela 1

Rodzaje naczyń	Minimalna liczba zidentyfikowanych naczyń	%	Ogólna ilość fragmentów pochodzących z poszczególnych partii naczyń		
			brzegowej	przydennej	środkowej
garnki	24 (3)	66,7			
dzbany	3	8,3			
misy	8 (2)	22,2			
pokrywki	1	2,8			

* fragmenty naczyń dające podstawę do pełnej rekonstrukcji

(ryc.2: b). Niekiedy współwystępuje z powyższymi ornamentem grafitowy w postaci wyświeconych poziomych linii (ryc. 2: c). Część fragmentów pokrywa ornament składający się z rzędu ukośnych nacięć występujących w górnej partii brzuśca, a także malowany brązową farbą w poziome pasy, charakterystyczny dla naczyń wykonanych z glin kaolinitowych.

Wyróżnione garnki były średnich rozmiarów (średnica wylewów 13-20 cm) z wyjątkiem małego garnuszka (średnica wylewu 9 cm- ryc. 2: c).

Następną pod względem ilościowym grupę zabytków stanowiły misy, z reguły o wyraźnie wyodrębnionych brzegach, z zaokrągloną krawędzią, niekiedy z zaznaczonym okapem. Najczęstszym motywem zdobniczym występującym na nich były dość płytkie dookólne żłobki wypełniające znaczną powierzchnię brzuśca, często wspólnie z pasmami wyświeceń (ryc. 2: d). Średnice wylewów mis zawierały się w przedziale 25-32 cm.

W zespole wyróżniono ponadto trzy górne fragmenty dzbanów o lekko wyodrębnionych brzegach, ornamentowanych poniżej zgrupowanymi pasmami pionowych wyświeceń. Średnice wylewów dzbanów wynosiły 9,10 i 11 cm.

W trakcie badań archeologicznych przeprowadzonych w bloku XI w latach 70-tych (M. Supryn 1976), jak i nadzorów w latach 80-tych (A. Rozwałka 1985), także w bezpośrednim sąsiedztwie kamienicy Jezuicka 10, pozyskano z warstw kulturowych ceramikę średniowieczną. Część z analizowanych zabytków znajduje w tym materiale analogię (M. Supryn 1976, tabl. III: 4, V: 2, 2, 10, 11). Autorka opracowania datuje ogólnie ceramikę na XIV - XV wiek. W takich też ramach chronologicznych ujęte zostały zbliżone formy naczyń pozyskane w trakcie badań archeologicznych na Wzgórzu Zamkowym i Starym Mieście w Lublinie (A. Hunicz 1984). Garnek przedstawiony na ryc. 2: a mieści się w typie 5 a; na ryc. 2: b w typie 1 wyróżnionym dla ceramiki ze Starego Miasta (A. Hunicz 1984, s. 55, tabl. XXI). Część brzegów garnków posiada analogie w zespole pochodzącym ze stanowiska Collegium Gostomianum w Sandomierzu (M. Dąbrowska, M. Gajewska, J. Kruppé 1996). Najliczniej reprezentowane są takie, które mogą być ramowo datowane na wiek XV aż po jego schyłek (M. Dąbrowska, M. Gajewska, J. Kruppé 1996, s. 318, 319, tab. 5). Brzegi naczyń pozyskanych z wnętrza kamiennego obiektu wykazują również szereg podobieństw do części zabytków zestawionych na kartach katalogowych poświęconych garncarstwu późnośredniowiecznemu, ogólnie datowanych na XIV- XV wiek (J. Kruppé

1981, m.in. tabl. 12: 1, 15, 16, tabl. 40: 1, 8, tabl. 52: 9, tabl. 54: 2, tabl. 57: 11).

Kamienica Jezuicka 10, która ma charakter odrębnego budynku, historycznie stanowi całość z położoną na tejże działce kamienicą Rynek 15 (ryc. 1). Obie usytuowane są w zwartej zabudowie, tzw. bloku XI, ujętego ulicami Bramową, Jezuicką, Gruella i Rynkiem. Pierwsze zidentyfikowane wzmianki źródłowe dotyczące zabudowy działki sięgają roku 1526 (J. Teodorowicz-Czerepińska 1976, s. 12), choć czas powstania kamienicy sięgać może XV wieku - podobnie jak sąsiedniej Rynek 14 a i b, co wykazały wcześniejsze badania archeologiczne (M. Supryn 1976, s. 31-35).

Działka Rynek 15 zachowała się w pierwotnym wytyczeniu z czasów rozmierzenia lokacji i zajmuje całą szerokość bloku sięgając od zachodniej pierzei Rynku do ulicy Jezuickiej. Przepuszczalnie już za czasów pierwszej transakcji, a zapewne i wcześniej, zabudowa obejmowała zarówno przód działki od Rynku, jak i tył - od strony uliczki gospodarczej. Zapisy archiwalne pośrednio świadczą, że na tyle działki Rynek 15 (a więc Jezuickiej 10) istniała zabudowa murowana z pozostawieniem na jej środku małego podwórca - podobnie zresztą jak obecnie (J. Teodorowicz-Czerepińska 1976, s. 13).

Użycie kamienia jako materiału budowlanego jak i jakość wykonania konstrukcji wyklucza raczej funkcję sanitariatu (wykonywanego zazwyczaj z drewna). Najczęściej od okresu średniowiecznego piwnice służyły do magazynowania dóbr (M. Chorowska, C. Lasota 1995, s. 135). Już w tym czasie istniała zasada grupowania na dole pomieszczeń gospodarczych, a na piętrze mieszkalnych. Część gospodarcza znajdowała się w oficynach, zaś magazyny głęboko w piwnicach (J. T. Frazik 1985, s. 160). Służyły one między innymi do przechowywania piwa, wina, jarzyn, a czasami opału.

Konstrukcja kamienna zagłębiona w lessie calcowym, o kubaturze wnętrza liczącej co najmniej 4 metry sześciennie, służyła prawdopodobnie jako rodzaj spiżarni dla artykułów spożywczych szybko ulegających rozkładowi. Możliwe też, iż była miejscem przechowywania lodu. Charakterystyczne uformowanie wschodniej ściany w rodzaj zsypu jak i sama lokalizacja schowka ułatwiać mogły transport przechowywanych przedmiotów bezpośrednio z usytuowanego nad nim przechodu łączącego ulicę o charakterze gospodarczym z podwórzem. Tak wczesne datowanie odsłoniętego obiektu wiązać może odkrycie z najstarszą zabudową mieszkalną miasta z okresu lokacyjnego.

LITERATURA

- Chorowska M., Lasota C.
1995 Z badań nad średniowieczną kamienicą mieszczańską we Wrocławiu, [w:] *Kultura średniowiecznego Śląska i Czech*, s. 129-138.
- Dąbrowska M., Gajewska M., Kruppé J.
1996 Późnośredniowieczne i nowożytnie naczynia gliniane ze stanowiska Collegium Gostomianum w Sandomierzu, [w:] *Sandomierz. Badania 1969-1973*, t. 2, Warszawa, s. 314-324.
- Frażyk J. T.
1985 Kamienice mieszczańskie w Małopolsce do połowy XVII wieku, „Kwartalnik architektury i urbanistyki. Teoria i historia”, t. 30, z. 2, s. 153-176.
- Hunicz A.
1984 Studia z archeologii średniowiecznego Lublina, *Studia i Materiały PKZ*. Warszawa.
- Kruppé J.
1981 *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce. Część 2 - karty katalogowe*, Wrocław.
- Rozwałka A.
1985 *Lublin - Stare Miasto. Dokumentacja z nadzorów archeologicznych w bloku XI*, mps PSOZ Lublin.
- Supryn M.
1976 *Dokumentacja z badań archeologicznych przeprowadzonych na Starym Mieście - Blok XI*, mps PSOZ Lublin.
- Teodorowicz-Czerpińska J.
1976 *Kamienica Rynek 15 i Trybunalska 10 w Lublinie. Dokumentacja naukowo-historyczna*, mps PSOZ Lublin.

MARIUSZ MATYASZEWSKI

RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL SUPERVISION AT 10 JEZUICKA STREET, OLD TOWN, LUBLIN

During the archaeological supervision of repair works at 10 Jezuicka Street in Lublin a stone construction was discovered just under level I of the cellar. The size of this well-preserved construction, which was square-shaped in section, was 4 cubic metres. One of the walls had a recess formed in the shape of a slide. The construction is regarded as a former food or ice storage, in which the slide allowed for placing goods directly from the street level.

The inside of the storage was filled up to the level of 3,5 m (the foundation base level) with loose grey soil including a big amount of potsherds which can be dated to the 14th-15th centuries.

The material mentioned above indicates the end of functioning of the storage.

Pracownia Badań i Nadzorów Archeologicznych w Lublinie